

KÜLFÖLDI KÖZVETLEN TŐKEBEFEKTETÉSEK KÍNÁBAN

Székely-Doby András

Bevezetés

A 70-es évek végén meginduló kínai reformfolyamat egyik kulcsa a folyamatosan növekvő, és az ezredfordulóra már világviszonylatban is igen jelentőssé váló külföldi tőkebeáramlás. Kína – az exportorientált gazdaságstratégiát folytató Japán, és a Kistigrisek sikerein felbuzdulva – felzárkózásának legjobb esélyeit az ország külgazdasági nyitásában, és a piaci elemek egyre szélesebb körben való alkalmazásában látta. A korábban elzárkózó ország az ezredfordulóra valódi nyitott gazdasággá vált, melyben a transznacionális társaságok és a külföldi tőke rendkívül fontos szerepet játszik. A „világ műhelyeként” emlegetett Kína elképzelhetetlen lenne a külföldi vállalatok, az általuk behozott fejlett technológiák, valamint a globalizáció korának megfelelő menedzsmenttechnikák alkalmazása nélkül, éppen ezért a gazdasági sikerek megértéséhez mindenképpen szükséges megvizsgálnunk a külföldi tőke gazdasági fejlődésben betöltött szerepét.

Tanulmányunkban a Kínába érkező közvetlen külföldi befektetések (Foreign Direct Investment – FDI) sajátosságairól szólunk, mégpedig lehetőleg minél több szempontból közelítve a kérdéshez. Az első rész a Kínába érkező külföldi befektetések evolúcióját taglalja, történeti kontextusba helyezve a folyamatokat. A második rész fő témáját a Különleges Gazdasági Övezetek adják, melyek a reformfolyamat kezdetétől fogva szinte az egyetlen ablakot jelentették a külvilág – így a beáramló külföldi tőke – számára. A harmadik részben a külföldi befektetéseket a számok tükrében vizsgáljuk meg: statisztikai adatok segítségével igyekszünk bemutatni a legfontosabb jellegzetességeket, érdekességeket és problémákat. A negye-

dik rész néhány ilyen sajátosságot mutat be közelebbről, külön figyelmet szentelve az úgynevezett körbeáramló tőkének. A tanulmányt összefoglalás zárja, melyben egyrészt tágabb kontextusba helyezzük a kínai tőkebeáramlást, másrészt levonunk néhány következtetést a magyar döntéshozók számára.

1) A külföldi befektetések megjelenése

Mao halála után Kínában a reformpárti vezetők kerekedtek felül, és 1978-ban meghirdették a „reform és nyitás” politikáját. Sokat merítve az 1968-as magyarországi reformok tapasztalataiból, úgy vélték, elősegítheti az ország felzárkózását, illetve lemaradásának csökkenését, ha a korábbi bürokratikus tervezési rendszert piaci elemekkel egészítik ki. A magyar példától eltérően azonban ezt nem a koordinációs mechanizmusok keverésével óhajtották megvalósítani, hanem teljes elkülönítésükkel. A tervezési rendszer megmaradt az állami nagyvállalatoknál, míg a piaci erők egyrészt a lassan és fokozatosan burjánzó magánszektorban, másrészt a külföldi tőke beáramlásából életre kelő új Különleges Gazdasági Övezetekben (Special Economic Zones – SEZ, a továbbiakban Övezetek) kezdtek teret hódítani.¹ Jóllehet mindkét szektor igen fontossá vált az elkövetkező évtizedekben, a külföldi tőke beengedése több szempontból is alapjaiban alakította át az ország gazdaságát.

Kína a 70-es évek végén már számos tapasztalattal rendelkezett nemcsak a szocialista gazdaság megreformálhatóságáról (illetve sok tekintetben megreformálhatatlanságáról), de a távol-keleti országok (mindenek előtt Japán, majd később az úgynevezett Kistigrisek) sikeres felzárkózási kísérletéről is. Úgy vélték, sikerrel kombinálhatják a piacgazdaság fokozatos kiépítését az exportorientált gazdaságfejlesztési stratégiával, anélkül azonban, hogy érintenék az ország politikai berendezkedését. Ahogy mutatkoztak az első sikerek, úgy váltak egyre bátrabbakká a külföldi tőkeimporttal kapcsolatos intézkedések: újabb és újabb Övezetek nyíltak meg, számuk rövid idő alatt 4-ről 14-re növekedett. Ezekben az elzárt területeken szinte kizárólag exportra termelő vállalatok működtek, melyek termelésük során elsősorban a rendkívül olcsó kínai munkaerőt használták ki.

A tőkebeáramlás üteme 1992-től kezdődően óriási változáson ment keresztül: az addigi mérsékelt befektetések hirtelen hatalmas méreteket öl-

---

¹ Ezt a megközelítést „kettős vágányú rendszernek” nevezték.

töttek, és 1993-ra már meghaladták a 20 milliárd dollárt. Először a hongkong-i és tajvani befektetők kezdtek egyre nagyobb beruházásokat végrehajtani, de gyorsan megindultak az amerikai és európai befektetések is. Hamarosan a külföldi közvetlen befektetések olyan fontossá váltak, hogy alapjaiban kezdték el átformálni a kínai gazdaságot. Milyen tényezők okozták azt a hirtelen változást, amelyet 1992 után tapasztalhattunk? 1992 tavaszán Deng Xiaoping látogatást tett Dél-Kínában, és tulajdonképpen rehabilitálta azt a reformfolyamatot, mely 1989-ben – a Tienanmen-téri események hatására – rövid időre megszakadt. Látogatása önmagában azonban nyilván nem volt elegendő ahhoz, hogy ekkora változást indukáljon, ehhez további tényezőkre volt szükség.

Jóllehet Kína akkorra már több mint egy évtizede megkezdte gazdaságpolitikai és intézményi reformjait, ami fokozatosan növelte a külföldi befektetők bizalmát, az 1989-es véres politikai események egy pillanat alatt óvatosságra intették a külföldieket. Ezt a bizonytalanságot enyhítették jelentős mértékben Deng beszédei és látogatásai a különleges övezetekben. Sikertült megértetni a befektetni szándékozókcal, hogy nem lesz visszafordulás, nem torpannak meg végleg a reformok, hanem tovább folytatódnak. A hitelesség visszanyerése mellett a másik fő tényező a kínai belső piac, legalább is részleges, megnyitása volt a külföldi vállalatok előtt. Mivel korábban az Övezetek szinte kizárólag exportra termeltek, ezért a befektetések volumene csak akkorra volt, amelyet ezek a befektetési lehetőségek indokoltak. 1992-től kezdődően azonban változások álltak be: Kína fokozatosan elkezdte megnyitni belső piacát is a külföldi vállalatok előtt. Különösen az ingatlanpiac liberalizálása jelentett nagy vonzerőt a befektetők számára, így nem meglepő, hogy nagyobb mennyiségben kezdett özönlenni a külföldi tőke.²

Összességében a Kínába áramló külföldi tőke mennyisége igen jelentős. 1996 óta rendszeresen több mint 40 milliárd dollár érkezik évente (2005-ben és 2006-ban már 70 milliárd), 2006 végén pedig az állomány meghaladta a 700 milliárd dollárt. A külföldi tőkebefektetésekkel együtt azonban nemcsak források érkeznek, hanem korszerű menedzsmentszemlélet, marketing ismeretek és mindenek előtt fejlett technológia. Ennek fényében nyilvánvaló, hogy a Kínába beáramló tőke nagyban hozzájárul az ország gazdasági fejlődéséhez és a modernizációhoz. A külföldi vállalatok által megvalósított technológiatranszfer minden más forrásnál fontosabbá vált 1993 óta, és Kína nemzetközi reintegrációjának, valamint versenyképesség-növekedésének meghatározó tényezője lett.

---

² Naughton 2007, pp. 403–404.

2) Különleges Gazdasági Övezetek

1979-ben a nyitás egyik kézzelfogható bizonyítékaként Különleges Gazdasági Övezeteket hoztak létre Kínában. Az első négy ilyen terület Shenzhen-ben, Zhuhai-ban, Xiamen-ben és Shantou-ban alakult meg, de kezdetben nem bizonyultak túlságosan sikeresnek. A külföldi tőke csak lassan áramlott be, miközben az infrastruktúra kiépítése nagyon költséges volt. 1984 után azonban változások következtek be. Tizennégy új „nyílt várost” jelöltek ki a partvidéken, ahol úgynevezett Gazdasági és Technológiai Fejlesztési Területeket (Economic and Technological Development Zones, ETDZ) hoztak létre, melyek nagyon hasonlóak voltak az eredeti Övezetekhez, Hainan szigetét teljes egészében Különleges Övezetté nyilvánították, miközben az eredetiek területe Shenzhen kivételével jelentősen megnőtt.

A kínai Különleges Gazdasági Övezetek nem jelentenek példanélküli kezdeményezést Ázsiában. Számos hasonló terület jött létre e régióban az elmúlt évtizedekben. Az első úgynevezett Exportra Termelő Területet (Export Processing Zone, EPZ, a továbbiakban ETT) 1965-ben hozták létre a tajvani Kaohsiung-ban. A 80-as évekre már 35 ilyen terület létezett Ázsiaszerte, és szinte minden országban megtalálhatók voltak. Az egyik legsikeresebb a malajziai Penang-ban működött, mely a maláj elektronikai ipar központjává vált. Az ETT-k struktúrája mindenhol ugyanolyan volt. Először is a nyersanyagot és a félkész termékeket vámmentesen importálhatták, miközben a készterméket adómentesen vihették ki külföldre. Másodszor, területenkívüliséget élveztek, és nem kellett adót fizetniük az első években (ez 3 évtől akár 10 évig is fennállhatott). Harmadrészt, az adminisztratív akadályok minimálisak voltak: a különböző engedélyek kiadása gyakran egy lépésben történt, a helyi hatóságok nem támasztottak akadályokat sem a tulajdoni részesedést, sem a foglalkoztatást illetően.³ Végül, a terület infrastruktúrájának kiépítését, valamint különböző nyersanyagokkal való ellátását a helyiek biztosították.⁴

Az ETT-k megalakításának egyik legfontosabb haszna az volt, hogy a fogadó országoknak nem kellett sem saját ipari szektorukat, sem intézményi berendezkedésüket átalakítaniuk ahhoz, hogy kedvező makrogazdasá-

---

³ Szemben más hazai vállalatokkal, ahol igen komoly hasonló megszorítások lehettek.

⁴ Naughton 2007, pp. 407–408.

gi hatásokat érhessenek el. Ugyanakkor jelentős adóbevételektől is elestek, és sokszor nem sikerült szerves kapcsolódási pontokat találni a belföldi vállalatokhoz sem. Voltak azonban olyan területek is, amelyek igen sikeresre váltak, nemritkán az egész gazdaság növekedésének egyik legfőbb húzóerejévé. Ilyen lett például a kínai Shenzhen-ben kialakított Övezet is.

A kínai Különleges Gazdasági Övezetek azonban sok tekintetben különböztek a többi ázsiai ETT-től. Mindenekelőtt a legfontosabb eltérés abban mutatkozott, hogy a régió legtöbb országával ellentétben Kína szocialista berendezkedésű volt. Ez nemcsak azt jelentette, hogy az Övezetekben egész más szabályrendszert kellett alkalmazni, mint a belgazdaságban, hanem lehetőséget is nyújtott egyben arra is, hogy „kísérleti laboratóriumként” próbáljanak ki bennük olyan megoldásokat, melyeket máshol egyelőre „veszélyes” lett volna alkalmazni. Vezetésük nagyfokú autonómiát élvezett, mely sokszor kiterjedt a különböző tevékenységekből származó adók, vámok és a külföldi valuta egy részének szabad felhasználására is. Az Övezetek többek között „ablakot” jelentettek a külvilágra, de a technológiatranszfer legfontosabb letéteményesei is ezek voltak. Rendkívüli jelentőségük folytán a kínai Különleges Gazdasági Övezetek jóval nagyobbakká váltak, mint más ázsiai ETT-k.

1. táblázat
A kínai Különleges Gazdasági Övezetek
és más ázsiai TTK-k területe (km²)

	Terület 1980-ban	Terület 1990-ben
Shenzen	327,5	327,5
Zhuhai	6,8	121,0
Shantou	1,6	52,6
Xianmen	2,5	131,1
Kaohsiung, Tajvan		0,7
Penang, Malajzia		1,2
Batam-sziget, Indonézia		36,6
Bataan, Fülöp-szigetek		3,4

Forrás: Naughton 2007, p. 408.

A 90-es évek elejétől a nyitás új hullámát a pudongi övezet megnyitása fémjelezte, mivel ez volt az első olyan terület, mely már egy amúgy is igen fejlett régióban (Sanghaj keleti részén) jött létre. A beruházási területek száma ezután is folyamatosan növekedett, és 2003-ra meghaladta a százat. Közéjük tartozik hat Különleges Gazdasági Övezet (a négy eredeti, va-

lamint Hainan és Pudong), több mint ötven ETDZ, szintén több mint ötven High Tech Ipari Övezet és jó néhány egyéb területen kívüli övezet.⁵ A 2000-es évek elejétől a kínai kormányzat egyre nagyobb figyelmet fordított a nyugati területek fejlesztésére, megalakult a Nyugati Fejlesztési Program, és mára már minden tartományban van legalább egy ETDZ. Elmondhatjuk, hogy a Különleges Gazdasági Övezetek, az ETDZ-k, valamint a High Tech Övezetek a reformok kezdete óta Kína gazdasági fejlődésének és átalakulásának kimagaslóan fontos letéteményeseivé váltak.

3) Tőkebeáramlás a számok tükrében

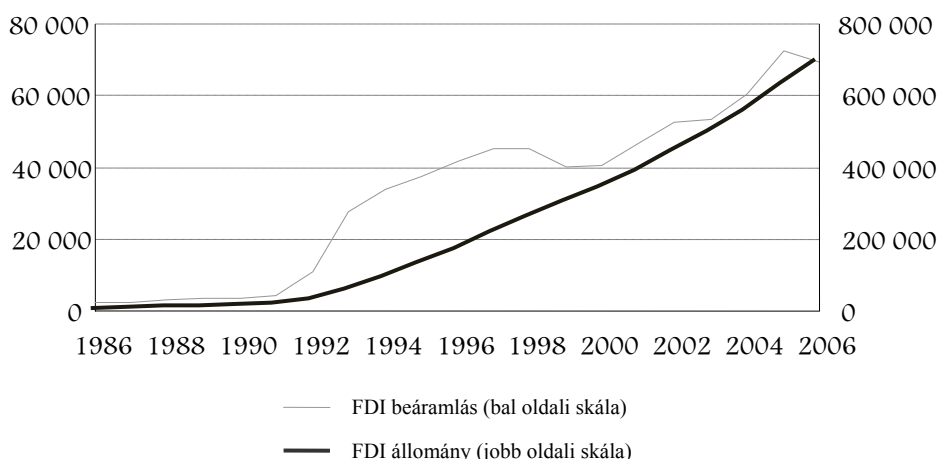
Kína a világ egyik legnagyobb tőkeimportőre. A beáramló közvetlen külföldi befektetések 2006-ban közel 70 milliárd dollárt tettek ki, amivel a világ élmezőnyében található. A működőtőke-import 1992-től kezdett rohamosan nőni, és az évtized közepére 40 milliárd dolláros szinten stabilizálódott. Az újabb ugrás az ezredforduló után következett be, és 2005-ben először meghaladta a 70 milliárd dollárt. Ez a nagyságrend a világ összes közvetlen külföldi befektetésének 5, a fejlődő országok befektetéseinek 18 százaléka. A tőkeállomány növekedése ugyancsak lélegzetelállító: 1993-ban átlépte az 50 milliárd, két évvel később a 100 milliárd, 2003-ban pedig az 500 milliárd dollárt. 2006-ban a befektetett tőke összállománya valamivel több, mint 700 milliárd dollárt tett ki. Az *1. ábrán* a Kínába érkezett tőke mennyiségét láthatjuk, évenkénti beáramlás és az adott évi állomány viszonylatában. Érdeemes megfigyelni a 90-es évek elején bekövetkező hatalmas változást, aminek okairól a korábbiak-ban már említést tettünk.

Rendkívül érdekes a tőkeállomány küldő ország szerinti összetétele. Szemben azzal a mintával, mely általában a fejlődő országokra jellemző, Kínába nem elsősorban a legfejlettebb országokból, azaz az USA-ból, Japánból vagy az EU-országokból érkezik a legtöbb tőke, hanem kelet-ázsiai, elsősorban kínaiak lakta területekről (Hongkongból, Tajvanról és Szingapúrból), valamint Koreából. Természetesen az előzőekben említett fejlett régiókból is jelentős mennyiség származik, ám ezek mennyisége eltorpül a hongkongi mögött. 2006-ban például a közel hetvenmilliárd dollárból húszi milliárd származott innen, míg az USA-ból és az EU-ból kevesebb, mint 7-7, Japánból pedig kevesebb, mint 5 milliárd. Tajvanról és Koreából ugyanakkor összesen hatmilliárd, de Szingapúrból is több

---

⁵ Naughton 2007, p. 410.

1. ábra
Külfölditőke-befektetések Kínában
(millió USD)

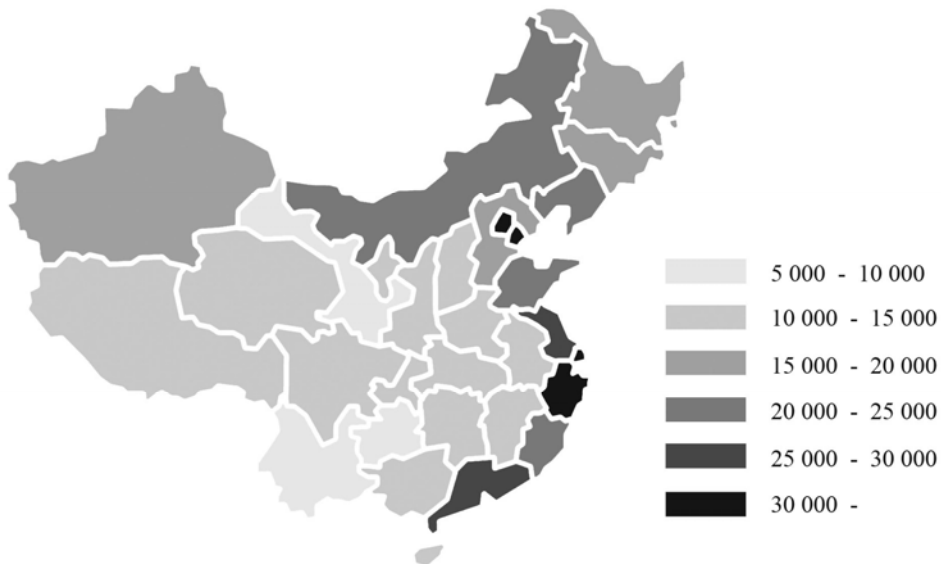
Forrás: Invest in China (Web).

mint kétmilliárd érkezett. Egyetlen év adatainál mindenképpen többet, mond, ha az összes beáramlott tőke állományát vizsgáljuk a küldő országok szerint (2006 végi adatok alapján). Messze a legtöbb befektetés Hongkongból érkezett, mintegy 280 milliárd dollár, ami az összes 700 milliárdnak közel 40 százaléka. A második legnagyobb befektető Japán, a harmadik az USA, mindkét ország valamivel kevesebb, mint hatvanmilliárd dollárral járult hozzá a tőkeállományhoz, ami egyenként kicsit több mint 8 százalékos részesedést jelent. Utánuk a Brit-Virgin szigetek következnek – azaz egy offshore terület. 2006-ig összesen 54 milliárd dollár érkezett e karibi országból, de ha az offshore területek összes állományát tekintjük, közel 80 milliárd dollárt kapunk, ami több, mint akár a japán, akár az amerikai befektetések. A következő legnagyobb befektetők sorrendben: Tajvan (44), Dél-Korea (35) és Szingapúr (30 milliárd dollárral), és csak utána jön Nagy Britannia és Németország 14 és 13 milliárd dolláros állománnyal. A tőkebefektetéseknek több olyan sajátossága is megfigyelhető Kínában, mely nemcsak más fejlődő országoktól, de a fejlettekéntől is igencsak különbözik. Ezen sajátosságok közül néhányról a későbbiekben részletesen is szólunk. Látni fogjuk majd, hogy ezek a jellegzetességek részben Kína belső sajátosságaiból fakadnak, és még csak nem is elsősorban a transznacionális társaságokkal, hanem inkább a hazai vállalatokkal függnek össze.

A Kínában megvalósuló közvetlen külföldi befektetések iparági összetétele igencsak egyoldalú, és nem a fejlődő országokra jellemző kitermelő-

ágazati túlsúlyt mutatja, hanem a feldolgozóiparét. 2006-ban például a közel 70 milliárd dollárból 40 áramlott a feldolgozóiparba, és mindössze 1 a primer szektorba. A feldolgozóiparon belül legnagyobb részesedése az elektronikai eszközök iparágának volt, mintegy 8 milliárd dolláros tétellel. Fontos volt még ezen kívül az autógyártás, valamint a vegyipar (2,8, illetve 2,6 milliárd dollárral). A szolgáltató szektoron belül továbbra is kiemelkedik az ingatlanszektor 15,6 és a pénzügyi szféra 6,7 milliárd dolláros befektetésekkel.

2. ábra
Egy főre jutó GDP a kínai tartományokban, 2006-ban
(RMB)

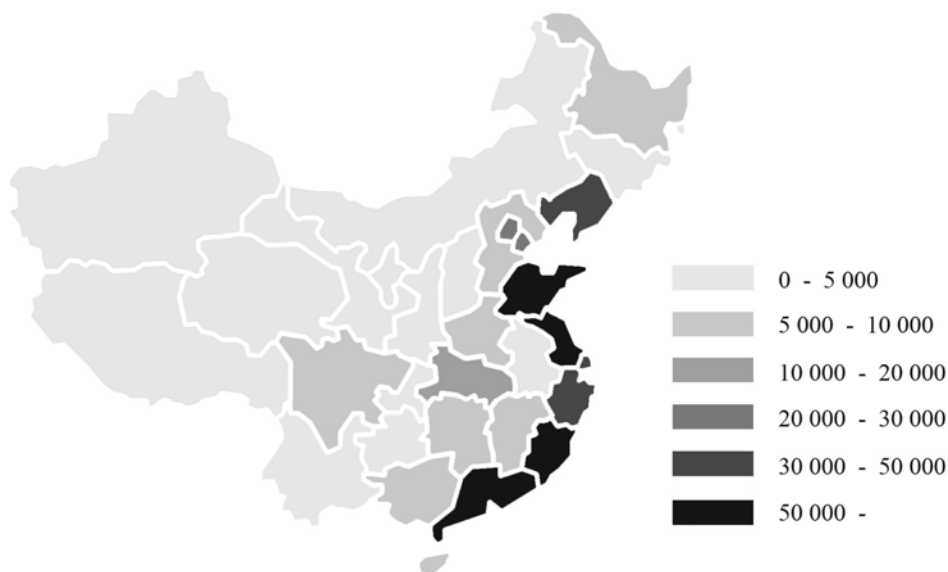

Forrás: NBSC (Web).

Ha a szektorális megoszlásról azt mondtuk, hogy egyoldalú, akkor az FDI regionális megoszlása még inkább az. Mint ahogy azt a *3. ábrán* látjuk, néhány tartományban összpontosul a külföldi tőke legnagyobb része, míg számos hely szinte egyáltalán nem vonz befektetőket. A legkedveltebb tartományok: Guangdong, Jiangsu és Shandong, 2006-ban ide érkezett a tőke 17, 15 és 14 százaléka, azaz az összes befektetés közel fele. Mindhárom tartomány az ország keleti felén található, és a tengerpart vonzáskörzetében helyezkedik el. Guangdong különösen népszerű a külföldi befektetők körében, hiszen ez a tartomány öleli körül Hongkongot és Macaot (tehát a Gyöngy-folyó deltáját). 2006-ban a keleti régió vonzotta a tőke 82 százalékát, de ha az eddigi összes befektetett tőke kumulált mennyiségét (azaz a tőkeállományokat) nézzük, a helyzet még egyértelműbb: a 700 milliárd dollárból 600 milliárd áramlott ide. Az előbb említett tartomá-

nyokon kívül Peking és Sanghaj is jelentős külföldi beruházásokkal büszkélkedhet, akárcsak Zhejiang és Fujian tartomány. Nem véletlen az sem, hogy ezekben a tartományokban a legmagasabb az egy főre jutó jövedelem (lásd a 2. ábrát). A korábbi nehézipari fellegvár, Mandzsúria a 80-as években hanyatlásnak indult, ám azóta ismét egyre kedveltebb befektetési helyszínné vált, és fokozatosan egyre több nehézipari konzern fektet be ide. A középső országrészben mindössze három olyan tartomány található, ahová számottevő tőke érkezett: Jiangxi, Hubei és Hunan.

3. ábra
FDI-állomány a kínai tartományokban 2004 év végén
(millió USD)

Forrás: Invest in China (Web).

Igen érdekes a külföldi közvetlen befektetések befektetési forma szerinti megoszlása is. Kapitalista országokban ez a kérdés tulajdonképpen fel sem merül, hiszen a befektetők általában részvénytársasági vagy más korlátolt felelősségű formák közül választhatnak, és általában a többségi tulajdonú befektetéseket preferálják. Mivel azonban Kína mind a mai napig – ha nem is szocialista, mint ahogy azt állítja magáról – átmeneti (tranzíciós) gazdaságként jellemezhető, a tulajdonformák változatossága és a magántulajdonnal szembeni averzió jellemzi. Kezdetben a külföldiek nem is szerezhettek többségi tulajdont semmilyen kínai vállalkozásban, és később is csupán néhány területen engedélyezték ezt a megoldást. Jóllehet mára a legtöbb területen már feloldották ezt a megkötést, a külföldi tőkeáll-

mánynak 2006-ban még mindig kevesebb, mint a fele esetében beszélhetünk csak többségi tulajdonról. 2001-ben ez az arány még alacsonyabb volt, mindössze 33 százalék. Ezzel szemben sokkal nagyobb jelentőséggel bírtak a különböző vegyesvállalatok (joint venture-ök), amelyekben a két fél egyenlő jogosultságokkal bír, és ily módon megmaradhatott az állami ellenőrzés (és ami még fontosabb a foglalkoztatottság).

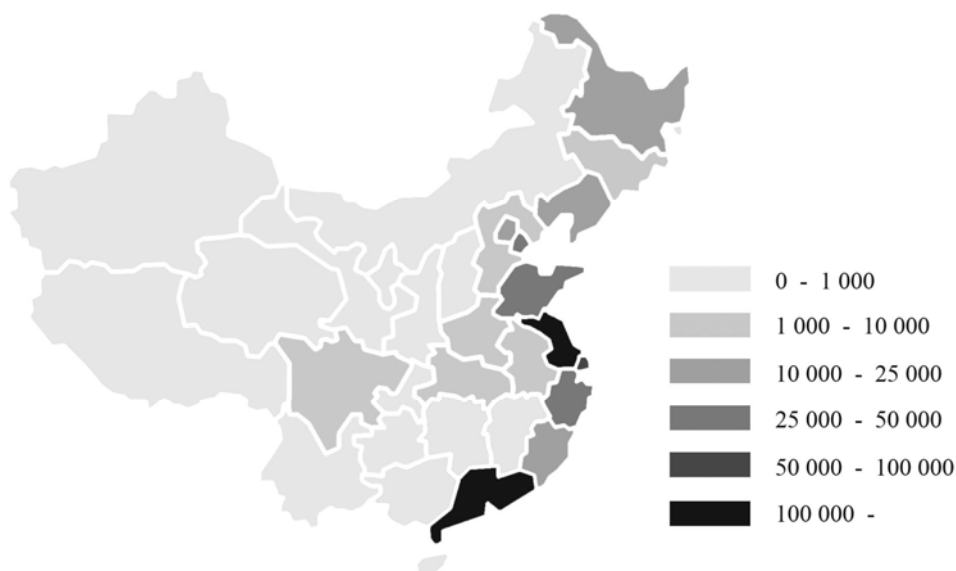
4) Transznacionális társaságok

A külföldi befektetések nem választhatók el a transznacionális társaságoktól, vagy ahogy a Kínával kapcsolatos szakirodalomban, illetve a statisztikákban olvashatjuk: a Külföldiek Által Alapított Vállalatoktól (Foreign Invested Enterprises). Ezek a vállalatok nemcsak az FDI tekintetében bírnak kiemelkedő jelentőséggel, de az egész kínai gazdaság működésére nézve is. Az a 700 milliárd dollár, amiről eddig beszéltünk (a külföldi befektetések összallománya) önmagában nem mond semmit a vállalatok gazdasági súlyáról. Ha viszont meggondoljuk, hogy a teljes ipari termelés 30 százaléka hozzájuk kapcsolódik, fogalmat alkothatunk szerepükről. 1990-ben a külföldi vállalatok súlya elhanyagolható volt a termelésben: nem érte el a 3 százalékot. A tőkebefektetések robbanásszerű növekedésével együtt azonban gazdasági jelentőségük is gyorsan nőtt, és 1998-ra már az ipari termelés negyede kapcsolódott hozzájuk. Az ezredforduló után ez az arány 35 százalékra emelkedett, majd ezen a szinten stabilizálódott, illetve némileg csökkent a 2006-os 31 százalékra.

A transznacionális társaságok befektetései Kínában komolyan befolyásolták a bruttó állótőke-beruházások mennyiségét. Az 1990-es évek közepére szerepük olyan jelentőssé vált, hogy befektetéseik az összes beruházás 15 százalékára rúgtak. Ez azért számít olyan kiemelkedő aránynak, mert Kínában hagyományosan az állami tulajdonban lévő nagyvállalatok adják a beruházások zömét, nem beszélve arról, hogy a gyors fejlődést hatalmas állami beruházások kísérik. Ahogy azonban ezek az állami beruházások egyre nagyobbak lettek (nem utolsó sorban a kiterjedt infrastrukturális fejlesztések miatt), a külföldi beruházások vesztek súlyukból. 2006-ra arányuk az összes beruházáshoz viszonyítva már csak alig haladta meg az öt százalékot. Mindez azonban korántsem jelenti a külföldi beruházások visszaesését, sokkal inkább arról van szó, hogy a belföldi beruházások növekedési üteme minden várakozást felülmúl. Utóbbi állítás olyannyira igaz, hogy jelenleg a gazdasági növekedés fő mozgatórugóját a beruházások jelentik.

Érdemes szót ejteni a külföldi vállalatok külkereskedelmi jelentőségéről is. Mivel Kína alapvetően exportorientált fejlesztés-stratégiát folytat, ennek a kérdésnek sok területen fontos következményei vannak. A statisztikákból kiderül, hogy milyen mértékben kerülnek az itt gyártott termékek re-exportra, illetve milyen mértékben termelnek a vállalatok a belső piac igényeinek kielégítésére. A külföldi vállalatok súlya az exportban az 1986-os két százalékról egy évtized alatt negyven százalékra, majd még egy további évtized elteltével (2006-ra) közel hatvan százalékra emelkedett. Az importrészesedés is gyorsan nőtt, az 1986-os közel hat százalékról szintén körülbelül hatvan százalékra. A külföldi vállalatok jelentős exporttöbbletet érnek el, ennek mértéke 2006-ban 90 milliárd dollár volt. A külföldi tulajdonú vállalatok által lebonyolított külkereskedelem valamivel több, mint kétharmada valamilyen formában a re-exporthoz kapcsolódik. Az importnak 58, az exportnak 76 százaléka esik e kategóriába, azaz kijelenthetjük, hogy a külföldi vállalatok – annak ellenére, hogy a re-export aránya lassan csökken – még mindig jelentős mértékben használják ki az olcsó kínai munkaerőt termelésük globális optimalizálása során.

4. ábra
Külföldi vállalatok exportja tartományonként, 2006-ban
(millió USD)

Forrás: Invest in China (Web).

A transznacionális társaságok kínai leányvállalataihoz kapcsolódó export és import földrajzi megoszlása ismét csak az ázsiai régió jelentőségét húzza alá. 2006-ban az 564 milliárd dollár értékű export 45 százaléka irányult e régióba, 24 százaléka az USA-ba és mindössze 18 százaléka az

Európai Unióba. A Japánba irányuló kivitel súlya 11 százalék volt. Különösen kiemelkedő a Hongkongba irányuló export, melynek értéke 114 milliárd dollár volt, az összes export 20 százaléka. Az import esetében Ázsia még fontosabb Kína számára: az összes behozatal több mint 60 százaléka származik innen. Érdekes ugyanakkor, hogy a hongkongi import jelentéktelen, míg Japán, Tajvan és Korea (a három legfontosabb forrás) együttesen az összes behozatal közel felét biztosítja. Az EU részesedése 10, míg az Egyesült Államoké csupán hét százalék.

Végül, nézzük meg a külföldi leányvállalatok hozzájárulását a kínai adóbevételekhez. 2006-ban az iparból és a kereskedelemről származó összes adóbevétel 21 százaléka származott tőlük, ami némileg alacsonyabb ugyan, mint amit e vállalatok gazdasági súlya indokolna, ám még így is igen jelentős bevételekhez juttatja a különböző szintű (helyi, tartományi és központi) kormányzatokat. A különbséget természetesen elsősorban a széles körben alkalmazott adókedvezmények indokolják, melyek a kínai tőkevonzási politika egyik alapvető elemét képezik. Mindazonáltal a külföldi illetőségű adóbevételek rendkívül dinamikus növekedést mutatnak (súlyuk egy évtized alatt megkétszereződött), ráadásul jelentőségük annak ellenére nő, hogy az ipari termelésben részesedésük az elmúlt években némileg visszaesett.

5) A külföldi befektetések néhány sajátossága

Az első – és legszembetűnőbb jelenség – a Kínába áramló tőke tekintetében a külföldi közvetlen befektetések igen magas aránya. 2005-ben például a portfólió-befektetések összege csupán a közvetlen befektetések egy-egyedét tette ki⁶, míg fejlett országokban ez az arány inkább fordított szokott lenni: Tajvanra például 2001 és 2007 között átlagosan több mint hatszor annyi portfólió-befektetés érkezett, mint közvetlen⁷. Miért ilyen nagy a súlya az FDI-nak más befektetési formákhoz képest? A válasz alapvetően abban rejlik, hogy míg a kínai tőkepiac a fejlett piacgazdasághoz képest meglehetősen fejletlen, a transznacionális társaságok számára közvetlen befektetéssel nyerhető haszon (és hozam) igen nagy.

A vállalatok termelőkapacitásaik Kínába helyezése révén hozzáférnek azokhoz a forrásokhoz, melyek a tőkét odavonzzák (mindenekelőtt az ol-

---

⁶ SAFE (Web).

⁷ CBC (Web).

csó munkaerő), ugyanakkor tulajdoni jogosultságaik megvédik őket az ország pénzügyi rendszerének a bizonytalanságaitól. Ez mindenképpen arra ösztönzi őket, hogy a pénzügyi tranzakciókat lehetőleg vállalaton belül intézzék, és ne használják túl kiterjedten a kínai szolgáltatásokat. Nem csoda, hogy legtöbbször éppen hongkongi intézményeket vesz igénybe erre a célra, mivel a bizalom egyelőre elég komoly a pénzügyi központ iránt.⁸ A közvetlen külföldi befektetések nagy mennyisége tehát részben abból következik, hogy a kínai pénzügyi rendszer fejlődése még nem érte el azt a szintet, ami másfajta (elsősorban portfólió) befektetések számára elfogadható kockázattal járna.

A Kínában megvalósuló külföldi közvetlen befektetések másik fő jellegzetessége a szakirodalomban *round-tripping capital*-ként ismert jelenség, amit mi körbeáramló tőkének fogunk hívni. A körbeáramló tőke azt jelenti, hogy az alapvetően Kínában keletkező tőke először elhagyja az országot, majd külföldi közvetlen befektetés formájában ismét visszatér oda. Olyan külföldi befektetésekről van tehát szó, melyek alapján véve nem is külföldi, hanem sokkal inkább belföldi eredetűek. Akkor mégis miért van erre a kerülőútra szükség, miért kell e tőkének elhagynia Kínát, ha úgymint visszatér oda?

A körbeáramló tőke jelensége mögött meghúzódó motivációk rendkívül sokrétűek, ám néhány tényezőt mindenképpen kiemelhetünk. Az elsődleges ok, ami a tőkét az ország elhagyására készteti, minden bizonnyal a hazai és a külföldi befektetések eltérő kezelése a kormány részéről. Kína fejlődésének egyik leglényegesebb alapját immár másfél évtizede a külföldi befektetések jelentik. A kormány olyan kedvezményekkel csábítja a külföldi befektetőket, melyeket a hazai vállalatok nem is remélhetnek. Ezek között az adókedvezmények és a területhasználati jogok éppúgy megtalálhatók, mint a különböző kormánygaranciák vagy a profitrepatriálás egyszerűsített módzatai.⁹ Az ösztönzők széles skálája szolgál arra, hogy lehetőleg minél vonzóbb feltételeket teremtsen a beáramló tőkének. A hazai vállalatok ugyanakkor elesnek e lehetőségektől, így nem csoda, hogy profitjukat megpróbálják először külföldre menekíteni, majd onnan – mint külföldi befektetők – ismételtén visszahozni az országba.

A fent leírt fiskális ösztönzők mellett azonban más okok is közrejátszanak a körbeáramló tőke jelentőségéhez. Nemcsak a kedvezőbb elbánás veheti rá a hazai vállalatokat pénzügyi kerülő úton történő befektetésére, hanem a tulajdonjogok megfelelő védelmének hiánya is. Ha egy kínai vállalat

---

⁸ Ez mindaddig valószínűleg így is marad, míg Kína tiszteletben tartja az „egy ország két rendszer” elvét.

⁹ World Bank 2002, p. 41.

lat ugyanis profitra tesz szert, korántsem lehet biztos benne, hogy ezt a pénzt később befektetheti, megtarthatja, vagy tetszése szerint használhatja fel. Sokkal biztonságosabb megoldást jelent, ha vagyont külföldön pihenteti – hasonlóan egyébként a kínai valutatartalékok amerikai értékpapírba való fektetéséhez. Természetesen a különbség az, hogy míg a magánpénzek általában nem legális úton kerülnek ki az országból,¹⁰ az állami befektetések mindig törvényesek. Végül, érdemes azt is figyelembe venni, hogy a külföldre kerülő tőke általában védett a spekulációkkal szemben, valamint (amennyiben valamely fejlett ország pénzügyi vérkeringésébe kapcsolódik be) jóval kifinomultabb pénzügyi szolgáltatásokat vehet igénybe, mint amilyet Kínában remélhetne.¹¹

A körbeáramló tőke magyarázatot ad arra is, hogy Hongkong miért bír ekkora jelentőséggel a külföldi befektetések területén. Végül is meglehetősen furcsa, hogy egy ilyen kis méretű városállam a legnagyobb befektető Kínában, évente több mint 20 milliárd dollárral. A kulcs abban rejlik, hogy a hongkongi befektetések zöme körbeáramló tőke. Hogy valójában mekkora, arra csak becslések léteznek, de a legtöbb szerző megegyezik abban, hogy a körbeáramló tőke aránya az összes befektetésen belül valahol 30 és 50 százalék között mozoghat. Mivel azonban nemcsak Hongkong az egyetlen olyan hely, ahová ki lehet menekíteni a tőkét (jóllehet ez jelenti a legkézenfekvőbb, a legolcsóbb és a legegyszerűbb megoldást), az összes körbeáramló tőke aránya az összes külföldi közvetlen befektetéseken belül nagyságrendileg 25 és 50 százalék között valószínűsíthető.¹²

Többek között a körbeáramló tőkéhez is kapcsolódik az offshore adóparadicsomok igen nagy súlya a befektetésekben. A szakirodalom¹³ többféle magyarázatot ad erre a jelenségre. Egyrészt nyilvánvaló, hogy a körbeáramló tőke Hongkong mellett más országokon keresztül is találhat utat magának, melyek közül – az USA mellett – ezek a szigetek jelentik a legvonzóbb megoldást. A menekülő tőke ilyenkor is általában valamely export-célországba érkezik először, ahonnan aztán az adóparadicsomon át jut vissza Kínába. Másrészt viszont nemcsak a kínaiak számára jelenthet vonzó lehetőséget e kerülőút, hanem ugyanúgy számos valódi külföldi befektetőnek is. Éppen ezért igen nehéz megbecsülni, hogy az offshore területekről beáramló tőke mekkora része származik kínaiaktól, és mekkora

---

¹⁰ Ezek között említhetjük az export alul-, illetve az import túlszámlázását.

¹¹ Ilyen szolgáltatásokat nyújthat például Hongkong fejlett pénzügyi rendszere, ideértve a tőzsdét is.

¹² A Világbank elemzése (World Bank 2002, p. 41.) 25 százalékra teszi, míg Xiao igen alapos és körültekintő cikkében (Xiao 2004) több becslést is ad, melyek közül a legalacsonyabb 29,2 százalék, a közepes negyvenszázalék, a legmagasabb pedig 50,8 százalék.

¹³ Lásd például: Gunter 2004 vagy Xiao 2004 cikkét.

része valódi külföldi befektetőktől. Akárhogy is, e területek súlya és jelentősége mindenképpen azt bizonyítja, hogy a kínai pénzügyi rendszer szabályozásában számos olyan akadály található, amely jelentősen megnehezíti a külföldi közvetlen befektetések fejlett országokban megszokott áramlását.

6) Összefoglalás és kitekintés

A 90-es évek eleje óta jelentősen megnőtt a Kínába irányuló külföldi közvetlen befektetések mennyisége. Ez mindenképp előtt két okra vezethető vissza: egyrészt megerősödött a befektetők bizalma a kínai reformfolyamat visszafordíthatatlanságát illetően, másrészt egyre több út nyílik a kínai belső piac óriási lehetőségeinek kihasználására. Jóllehet a beérkező tőke világviszonylatban is számottevő (Kína a világ legnagyobb tőkeimportőrei közé emelkedett), az ország gazdaságának méretéhez képest nem számít túl nagyoknak. Az a trend sem változott lényegesen, miszerint a befektetések néhány tartományban (mindenekelőtt Keleten, a tengerparti régióban) összpontosulnak. A probléma ezzel kapcsolatban leginkább az, hogy azok a területek fejlődnek a leggyorsabban, amelyekben az egy főre jutó jövedelem mindig is jóval magasabb volt. Ily módon a külföldi befektetések nagymértékben hozzájárulnak a Kínán belüli regionális különbségeinek növekedéséhez. A kínai kormányzat természetesen tisztában van ezzel a helyzettel, és komoly erőfeszítéseket tesz, hogy az elmaradottabb nyugati tartományokba is minél több külföldi vállalatot csábítson.

Igen sajátos vonása a tőkebefektetéseknek Hongkong és a különböző offshore területek nagy súlya, ami elsősorban az úgynevezett körbeáramló tőke jelenségére vezethető vissza. A kínai vállalatok – kihasználva a külföldi befektetők számára kínált lényegesen kedvezőbb feltételeket – előszeretettel viszik ki pénzüket külföldre, hogy onnan – immáron külföldiként – újra visszahozzák azt Kínába. A körbeáramló tőke aránya becslések szerint megközelítheti az összes befektetés egynegyedét vagy akár egyharmadát is. Ugyancsak fontos jellegzetesség a közvetlen befektetések nagy súlya a portfólió befektetésekhez képest. E sajátosság mögött a kínai pénzügyi rendszer relatív fejletlensége húzódik meg, ami sokkal vonzóbbá teszi az FDI-t, mivel ebben a formában a vállalatnak nem kell különösebb kockázatot vállalnia a pénzügyi folyamatok során.

Mindezeket végiggondolva milyen következtetéseket vonhatunk le a magyar vállalatok, még inkább a döntéshozók számára. Elsőként érdemes figyelembe vennünk azt a tényt, hogy a kínai belső piac mérete olyan nagy, hogy gyakran a befektetni szándékozó vállalatok kapacitásai egyál-

talán nem elegendők a kereslet kielégítésére. Ilyenkor kínálkozik a lehetőség, hogy a piac meghódítását érdemes több vállalatnak (akár nemzetközi méretekben is) együtt megterveznie. Olyan megoldások is születtek már, melynek során csak azért került sor felvásárlásokra, hogy a vállalat mérete megfeleljen a kínai piac igényeinek.

A másik fontos probléma a kínai piacra való bejutás nehézsége. Számos pénzügyi és adminisztratív akadályt kell legyűrnie annak, aki Kínában óhajt befektetni, miközben sokszor a helyi vezetők, a szabályok és a terület is jobbra ismeretlen. Ilyen esetekben segíthetnek a magyar hatóságok: információnyújtásban, az adminisztratív nehézségek leküzdésében (például egyszerűsített eljárások kidolgozásában magyar oldalról), valamint a nemzetközi együttműködések propagálásában. Az is lényeges szempont, hogy a kormányzati segítség önmagában nem elég, ezt megfelelő módon közvetíteni is kell a vállalatok felé, ami éppúgy magában foglalja a rendszeres információ-továbbítást, mint különböző kiadványok megjelentetését, vagy a bürokratikus akadályok minimalizálását. Végül, arról sem szabad elfelejtkezni, hogy az üzleti lehetőségek feltárása során a kormányzat rendelkezésére álló információk sokszor felbecsülhetetlen jelentőséggel bírnak, még akkor is, ha az üzletek felkutatása és megkötése természetesen alapvetően a vállalatok feladata.

* * * * *

Referenciák

CBC, Central Bank of the Republic of China, Taiwan (Web):

<http://www.cbc.gov.tw/EngHome/economic/statistics/BOP/new/eSY.pdf>

Fung, Hung-Gay – Julius H. Johnson, Jr. – Yanda Xu (2004): „Winners and Losers. Foreign Firms in China’s Emerging Market.” *The Chinese Economy*, Vol. 37, No. 3, May-June, pp. 5–16.

Gunter, Frank R. (2004): „Capital Flight from China: 1984–2001”. *China Economic Review*, Vol. 15, pp. 63–85.

Invest in China, Ministry of Commerce (Web):

http://www.fdi.gov.cn/pub/FDI_EN/Statistics/AnnualStatisticsData/default.jsp

Naughton, Barry (2007): *The Chinese Economy. Transitions and Growth*. The MIT Press, Cambridge, England.

NBSC, National Bureau of Statistics of China (Web):

<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2007/indexeh.htm>

Prasad, Eswar – Shang-Jin Wei (2005): *Understanding the Structure of Cross-border Capital Flows: the Case of China*. Paper prepared for the Columbia University Conference, “China at Crossroads: FX and Capital Markets Policies for the Coming Decade.” Columbia University, February 2-3, 2006.

<http://www.brookings.edu/views/papers/wei/20051215.pdf>

SAFE, State Administration of Foreign Exchange (Web):

http://www.safe.gov.cn/model_safe_en/tjsj_en/pic/20061019114739654.pdf

World Bank (2002): *Global Development Finance, 2001: Building Coalitions for Effective Development Finance*. Volume 1. World Bank.

Xiao, Geng (2004): *People’s Republic of China’s Round-tripping FDI: Scale, Causes and Implications*. HIEBS Working Papers Series, No. 1137. July.